

Beata Nessel-Łukasik „Oblicza samotności. Bruno Schulz, Franz Kafka i Samuel Beckett w polskim teatrze lalek” Scena Lalkowa im. Jana Wilkowskiego w Kwidzynie, Kwidzyn 2012, ss. 120, il. 32.

Kamil Kopania „Samotność w teatrze lalek”, fragment recenzji opublikowanej na łamach „teatru Lalek” w 2012 roku:

„Niestety, ciągle panuje dość powszechne przekonanie, że teatr lalek nie wykracza poza ramy rozrywki dla dzieci. Dlatego cieszy każda kolejna publikacja przyczyniająca się do przełamania tego stereotypu. W szczególności zaś, kiedy dotyczy inscenizacji i adaptacji na sceny lalkowe utworów tej klasy twórców, co Bruno Schulz, Franz Kafka i Samuel Beckett. Książka Beaty Nessel-Łukasik „Oblicza samotności. Bruno Schulz, Franz Kafka i Samuel Beckett w polskim teatrze lalek” stanowi pracę tym cenniejszą, że jest studium ciekawym, wartym lektury, jak też skłaniającym do dyskusji. Nie bez znaczenia jest również to, iż napisana została przez socjologa, nie zaś historyka teatru – życzliwe i zaangażowane spojrzenie na problemy scen lalkowych osoby niejako spoza dyscypliny daje ciekawy obraz zagadnień będących przedmiotem rozważań.

Książka charakteryzuje się klarowną kompozycją. Składa się ze wstępu, w którym Nessel-Łukasik zaznajamia czytelnika z założeniami pracy, trzech rozdziałów poświęconych konkretnym realizacjom teatralnym, powstałym na podstawie utworów Schulza, Kafki i Becketta, oraz zwięzłego zakończenia. We wstępie autorka zarysowuje pokrótce miejsce lalki w świecie teatru dla dorosłych, skupiając się na jej potencjale i możliwościach budowania bogatych znaczeniowo metafor. Omawia również proces jej swoistej nobilitacji w myśli filozoficznej oraz teatralnej ostatnich dwóch stuleci. Podkreśla, że stanowić może idealne medium służące refleksji nad samotnością, co wynika z jej naturalnych cech, w tym funkcjonowania w teatrze – jak to ujmuję – na pograniczu życia, gdzie o rzeczywistości mówi się językiem sztuki antyiluzyjnej (...). Wychodząc z założenia, iż samotność jest postrzegana jako jedna ze stałych cech bytu tej ożywianej na krótko materii, która na scenie może być nie tylko przedmiotem, ale też podmiotem, traktuje lalkę jako potencjalne odbicie człowieka poszukującego własnej tożsamości oraz miejsca w świecie. Nadto lalka, zależna przecież od animatora, stanowi zarówno doskonały obraz podporządkowania człowieka okolicznościom historycznym bądź społecznym, jak też wydobywa paradoks wpisany w walkę człowieka o autonomię przy jednoczesnej potrzebie budowania relacji z innymi. W toku wywodu Nessel-Łukasik podkreśla również, że świat teatru lalek bliski jest bogatej, wieloaspektowej, kunsztownej narracji, a także językowi trzech ważnych dla niej pisarzy.

Główne rozdziały są omówieniem kilku realizacji teatralnych opartych na utworach Schulza (Ostatnia ucieczka we Wrocławskim Teatrze Lalek; Samotność w Teatrze Lalek Banialuka w Bielsku-Białej; Historia występnej wyobraźni w Teatrze Lalek Pinokio w Łodzi), Kafki (Proces oraz Niedokonania we Wrocławskim Teatrze Lalek; Przemiana w Teatrze Lalek Banialuka) i Becketta (Szkice z Becketta w Teatrze Lalek Banialuka; Końcówka z Teatru Lalek im. H.Ch. Andersena w Lublinie; Nic nie da się zrobić – spektakl studentów Wydziału Sztuki Łalkarskiej warszawskiej Akademii Teatralnej). Analizy spektakli poprzedzone zostały zwięzłymi wprowadzeniami w materię utworów, ze szczególnym podkreśleniem wątków dotyczących samotności, której pojmowanie wiele zawdzięcza uważnemu spojrzeniu socjologa, potrafiącego ująć to zjawisko w szerszej niż tylko historyczno-literacka perspektywie. Refleksje nad sposobem widzenia świata i człowieka przez Schulza, Kafkę oraz Becketta zasługują na uznanie. Są klarowne, a w dodatku oparte na bogatej literaturze przedmiotu. Ponadto uzupełnione zostały o przemyślenia dotyczące związków prozy bądź dramatów wymienionych twórców z teatrem lalek. Nessel-Łukasik przedstawia czytelnikowi zarówno punkty styeczne między światem wyobraźni trójki autorów a teatralnymi środkami wyrazu, jak też podaje fakty historyczne związane z obecnością ich utworów na lalkowych scenach.

Analizy kolejnych przedstawień wychodzą od obserwacji własnych autorki. Omawiane spektakle, oprócz jednego – Procesu wystawianego w 1985 roku na deskach Wrocławskiego Teatru Lalek – Nessel-Łukasik oglądała osobiście. Podejmując się refleksji nad nimi, przyjęła założenie, iż ważne są w pełni autonomiczne wrażenia oraz przemyślenia. Omówienia i analizy kolejnych realizacji teatralnych są pieczołowite, czytelnik nie ma wątpliwości, iż autorka książki oglądała je wielokrotnie, gruntownie zastanawiając się nad sensem kolejnych obrazów scenicznych oraz ich relacjami z tekstami, na podstawie których były konstruowane. Nie można jej odmówić umiejętności powiązania sensów wybranych fragmentów spektakli z przekazem oraz duchem ich literackich pierwowzorów, umożliwiającą wyprowadzenie przekonującego wniosku, iż środki wyrazowe teatru lalek doskonale sprawdzają się w tematyce samotności. Niemniej jednak skupienie się na własnym spojrzeniu, na spojrzeniu z perspektywy indywidualnego widza, siedzącego na widowni, oglądającego spektakl, analizującego zawarte w nim treści i porównującego je do narracji literackiej, może wzbudzać pewne wątpliwości.

Beata Nessel-Łukasik skupia się na porównaniu przebiegu przedstawienia z narracją literacką, wychwyceniu sposobu, w jaki świat trzech pisarzy został przełożony na język teatru lalek oraz badaniu, z jakim skutkiem zabieg ten został przeprowadzony. Pomija

jednak dość konsekwentnie kwestie zupełnie przyziemne, istotne z punktu widzenia badań nad historią teatru. Oblicza samotności są dobrym studium kilku spektakli, stworzonym na podstawie indywidualnego spojrzenia widza, który nie czuje potrzeby zagłębiania się w cokolwiek innego poza tym, co widzi na scenie.”

Więcej na: <https://www.teatrlalek-pismo.pl/2020/05/samotnosc-w-teatrze-lalek-kamil-kopania.html>